

Fakat kumandanlar Mu'temid'den İbn Mahled'i tekrar vezir tayin etmesini isteyince üçüncü defa vezir oldu. Bunun üzerine Muvaffak askerleri ona karşı kıskırttı. İbn Mahled yakalanıp Enbâr'a, oradan Mısır'a Ahmed b. Tolun'un yanına gönderildi. Başlangıçta İbn Mahled'i iyi karşılayan Ahmed b. Tolun daha sonra onu Muvaffak'la gizlice haberleşmekle itham ederek hapsedti. İbn Mahled hapiste çok kötü bir durumda öldü (Safedî, XII, 267-268). Antakya'ya sürüldüğü ve 269'da (882-83) orada öldüğü de rivayet edilir. İbn Mahled'in, devrindeki hiç kimseyle mukayese edilemeyecek kadar vasıflı bir insan olduğu ve ondan daha bilgili kimsenin bulunmadığı kaydedilmektedir. Başta Buhtürî olmak üzere birçok şair onun hakkında methiyeler yazmışlardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Ya'kûbî, *Târîh*, II, 492, 504-505; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), XI, 55-57, 59, 83, 84, 160, 246, 251; Mes'ûdî, *Mürûcû'z-zeheb* (Abdülhamîd), IV, 199; Sâbî, *Rusûmü dâri'l-hilâfe*, s. 51, 65; a.m.f., *el-Vüzerâ*, Beyrut 1990, s. 44, 154; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, VII, 83, 88, 119, 161, 201, 310, 316; İbnü't-Tiktakâ, *el-Fahrî*, s. 251, 252, 254; Safedî, *el-Vâfi*, XII, 267-269; D. Sourdel, *Le vizirat 'abbâside de 749 a 936*, Damas 1959, s. 357; a.m.f., "İbn Makhlad", *El²* (İng.), III, 859; a.m.f., "Dayr Kunnâ", a.e., II, 197; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), II, 223; K. V. Zetterstéen, "İbn Mahled", *IA*, V/2, s. 766; Abdülemir Selim, "İbn Mahled", *DMBİ*, IV, 590-591.

OSMAN ÇETİN

İBN MAHLED, Ebû'l-Kâsım

(أبو القاسم ابن مخلد)

Ebû'l-Kâsım Süleymân b. el-Hasen b. Mahled b. el-Cerrâh el-Bağdâdî (ö. 332/944)

Abbâsî veziri.

261'de (874-75) Deyrükunnâ'da doğdu. Benî Cerrâh'a mensup hristiyan bir ailenin çocuğudur. Babası Ebû Muhammed Hasan b. Mahled ihtidâ ederek Abbâsîler'in hizmetine girmiş, vezirlik makamına kadar yükselmiştir. Ebû'l-Kâsım İbn Mahled de önce divana intisap ederek idarî tecrübesini arttırdı. 301-311 (913-924) yılları arasında Dîvânü'r-resâil'in başında bulundu. Kumandanların nüfuzunun iyice arttığı, devlet adamlarının iktidar mücadelesinin hilâfeti yıpratıldığı bu dönemde Vezir İbnü'l-Furât'ın tarafını tuttu. Ancak onu Halife Muktedir-Billâh'a şikâyet etmek istemesi ve şikâyet dilekçesinin vezirin eline geçmesi aralarının açılmasına sebep oldu. Vezir İbnü'l-Furât, İbn Mahled'i bir süre Bağdat'tan uzaklaş-

tırmak için kendisine vekil tayin ederek Vâsıt'a gönderdi.

İyi yetişmiş bir kâtip olan ve İbnü'l-Furât, İbnü'l-Cerrâh Ali b. İsâ, Hâmid b. Abbas, Ahmed el-Hasibî gibi Abbâsî vezirlerinin yanında çalışan İbn Mahled çeşitli devlet kademelerinde tecrübe kazanmıştı. Daha 306'da (918-19) vezir adayı olarak görülmüyordu. 15 Cemâziyelevvel 318'de (15 Haziran 930) Halife Muktedir-Billâh, İbnü'l-Cerrâh Ali b. İsâ'nın tavsiyesiyle İbn Mukle'yi vezirlikten azledip yerine onu tayin etti. Dîvân-ı Mezâlim'in tek sorumlusu da o idi. Fakat halife diğer divanların başına Ali b. İsâ'yı getirdi, ayrıca ona her konuda İbn Mahled'e yardımcı olmasını emretti. İbn Mahled, Ali b. İsâ'nın muvafakati olmadan hiç kimseyi tayin veya azletmeyecek ve hiçbir tasarrufla bulunmayacaktı. İbn Mukle'nin azledilmesinin esas sebebi, halife ile açık bir muhalefete girişen Mûnis'e meyletmesi ve nüfuzunun iyice artmasıydı. Buna rağmen İbn Mahled'in tayininde de Mûnis'in etkisi oldu. Malî sıkıntıların çözümünde gösterdiği başarısızlık ve halkın nefretine sebep olan uygulamaları yüzünden ertesi yıl azledilen (28 Receb 319/16 Ağustos 931) İbn Mahled, Halife Râdî-Billâh devrinde ikinci defa vezâret makamına getirildi (11 Şevval 324/1 Eylül 936). Devlet gelirlerinin azalması halefi Ebû Ca'fer el-Kerhî'nin azil sebebi olarak gösterilmişse de İbn Mahled'in durumu ve imkânları ondan farklı değildi.

İbn Mahled, İbn Râik'in emirü'l-ümerâ tayin edilmesi ve yönetime hâkim olmasının ardından on ay üç gün görev yaptıktan sonra vezirlikten çekildi (Zehebî, XV, 327). 326'da (938) isyan eden Ebû Abdullah el-Berîdî Bağdat'a girerek vezir oldu (327/939). Ertesi yıl Türk asıllı bir kumandan olan Beckem emirü'l-ümerâlik makamını ele geçirince Berîdî azledilerek yerine İbn Mahled vezir tayin edildi. Bu dönemde iktidar tamamen Beckem ve kâtipi Ebû Abdullah el-Küffî'nin eline geçti.

Halife Râzî-Billâh ölünce (329/940) Vâsıt'ta bulunan Beckem ve Ebû Abdullah el-Küffî Bağdat'a bir mektup göndererek kadılar, Hz. Ali evlâdı, Abbasoğulları ileri gelenleri ve eşrafın toplanarak uygun birini halife seçmelerini istediler. İstişare sonunda İbrâhim b. Muktedir, Müttakî-Lillâh lakabı ile 20 Receb 329'da (20 Nisan 941) halife ilân edildi. Yeni halife İbn Mahled'i vezir olarak yerinde bıraktı, ancak bu sözde bir vezirlikti, çünkü idarede hiçbir etkisi kalmamıştı. Dört ay sonra görevden alınan İbn Mahled Receb 332'de

(Mart 944) vefat etti (İbnü'l-Cevzî, VI, 338). Kaynaklarda onun divan teşkilâtını ve devlet idaresini çok iyi bildiği kaydedilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Mes'ûdî, *Mürûcû'z-zeheb* (Abdülhamîd), IV, 323, 340; Arîb b. Sa'd, *Şilatü Târîhi't-Taberî* (Taberî, *Târîh* [Ebû'l-Fazl], XI içinde), s. 44, 68, 99, 130-138; Sâbî, *Rusûmü dâri'l-hilâfe*, s. 38; a.m.f., *el-Vüzerâ*, Beyrut 1990, s. 48, 55, 123; Muhammed b. Abdülmelik el-Hemedânî, *Tekmiletü Târîhi't-Taberî* (nşr. M. Ebû'l-Fazl), Kahire 1982, s. 246, 265, 304, 321, 322, 343; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, VI, 338; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, VIII, 19, 20, 218, 224, 225, 312, 318, 319; İbnü't-Tiktakâ, *el-Fahrî*, s. 281-284; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XV, 327-328; Safedî, *el-Vâfi*, XV, 362-363; D. Sourdel, *Le vizirat 'abbâside de 749 a 936*, Damas 1959, s. 456-460; a.m.f., "İbn Makhlad", *El²* (İng.), III, 859; Hasan İbrâhim, *İslâm Tarihi*, III, 375, 376; K.V. Zetterstéen, "İbn Mahled", *IA*, V/2, s. 766-767; Abdülemir Selim, "İbn Mahled", *DMBİ*, IV, 591.

OSMAN ÇETİN

İBN MAHLED, Sâid

(صاعد بن مخلد)

Ebû Ahmed Ebû'l-Alâ Zül-vizâretayn Sâid b. Mahled (ö. 276/889)

Abbâsî veziri.

Muhtemelen Medâin yakınlarındaki Keskerli bir Nestûrî ailesine mensup olup Abbâsî Halifesi Mu'temid-Alellah'ın kardeşi Muvaffak'ın hizmetinde iken ihtidâ etti. Babasının adından dolayı Vezir Ebû Muhammed İbn Mahled'in (ö. 267/880-81) kardeşi olduğu ileri sürülürse de bu konuda kesin bilgi yoktur. Mu'temid'in hilâfetinin ilk yıllarında hilâfet nâibi tayin ettiği kardeşi Muvaffak otoritesi ve savaş meydanlarındaki cesaretiyle temayüz etmişti. 265'te (878) Muvaffak'ın kâtipliğine tayin edilen İbn Mahled resmen vezir olmasa da bir vezir gibi hareket etti. Bazı isyanların bastırılmasında Muvaffak'ın yanında yer aldı. 266 (879-80) yılında Mu'temid tarafından vezir tayin edildi (Zehebî, XIII, 327). Basra civarında ortaya çıkan Zenc isyanında ve Sicistan'da Saffârîler'in hâkimiyeti ele geçirdikleri sırada bazı askerî görevler üstlendi.

269'da (882-83) Halife Mu'temid ile Muvaffak'ın arası açılınca halife yanına Nizek, Ahmed b. Hâkân, Hotarmış gibi kumandanları da alarak daha önce anlaştığı Ahmed b. Tolun ile buluşmak üzere Mısır'a doğru yola çıktı. Halife ve adamları Küheyl denilen yerde konakladıkları sırada İbn Mahled, Musul Valisi İshak b. Kun-